

A lelőhelyre egy darus kocsival együtt 26-án mentünk ki. A szarkofág a Szákszendi Mezőgazdasági Rt. sertéstelepével szembeni, attól K-re lévő úgynevezett B2 (korábbi 20-as) táblában (hrs.: 083/i, régi neve „Nagy Gyep-törés”) feküdt. A dűlőt a sertésteleptől a Szendi-ér választja el. A szarkofágban lévő föld tetején törött csontok voltak láthatók. A ládában a föld bolygatott volt, valamennyi csontot törötte, másodlagos helyzetben találtuk. A szarkofágfenék K-i szélénél, a fenéktől 2 cm magasan, a kőpárna aljánál egy bronzpénzre leltünk. Más melléklet a bontás során nem került elő. A láda (mérete: 72×185×89 cm) K-i, hosszanti oldalán látható keretelésben a felirat nem vésett volt. A fedelet hamvasztásos temetkezés sírkövéből alakították ki oly módon, hogy a feliratos, figurális rész volt a láda belseje felé fordítva és az egykori sírkő hátsó részéből faragták ki a fedél háztető alakú formáját. A figurális rész teljesen kopott, csak a keretelések és a tagoltság egykori mikéntje volt felismerhető. Mérete: 110×198×30 cm. (Lásd az illusztrációt!)

Dokumentálás után a ládát kiemeltük és a fedéllel együtt a tatai vár udvarába szállítottuk, a csontanyag és a pénz pedig a múzeum raktárába került.

PETÉNYI SÁNDOR

356. Szálka, Öregtemplom-dűlő

(Tolna megye) Ő, Kö

A dűlőben fekvő középkori templomról egyetlen forrásunk az első katonai felmérés, amely itt régi templomot tüntet fel.

A falutól ÉK-re, két patak találkozásától Ny-ra fekvő dűlőben, a horgásztó feletti száraz szántóföldön, bokáig érő, gázos repcében végeztem a terepbejárást 2003. április 23-án. A templom az erdő szélétől kb. 20–30 m-re, nem a dűlő legmagasabb pontján, hanem attól kissé ÉÉK-re, egy a környezetéből alig kiemelkedő, kb. 0,5 m relatív magasságú kiszélesedő földnyelv K-i felén fekszik, helyét 15×20 m-es területen kevesebb téglá-, és főleg (környékbeli eredetű, barnás kemény) kőtörmelék jelzi, közepes sűrűségben. Embercsontot csak elvétve találtam, elsősorban a K-i lejtős részen.

A falu kiterjedését pontosan nem tudtam megállapítani: É-on az erdő széléig jelentkeztek leletek, K-en pedig a földesútig; D-en a templomtól kb. 150 m-re szűntek meg. A lelőhelyen néhány őskori töredék is előfordul.

K. NÉMETH ANDRÁS

357. Százhalombatta, Földvár

(MRT 7. k. 27/2 lelőhely)

(Pest megye) B

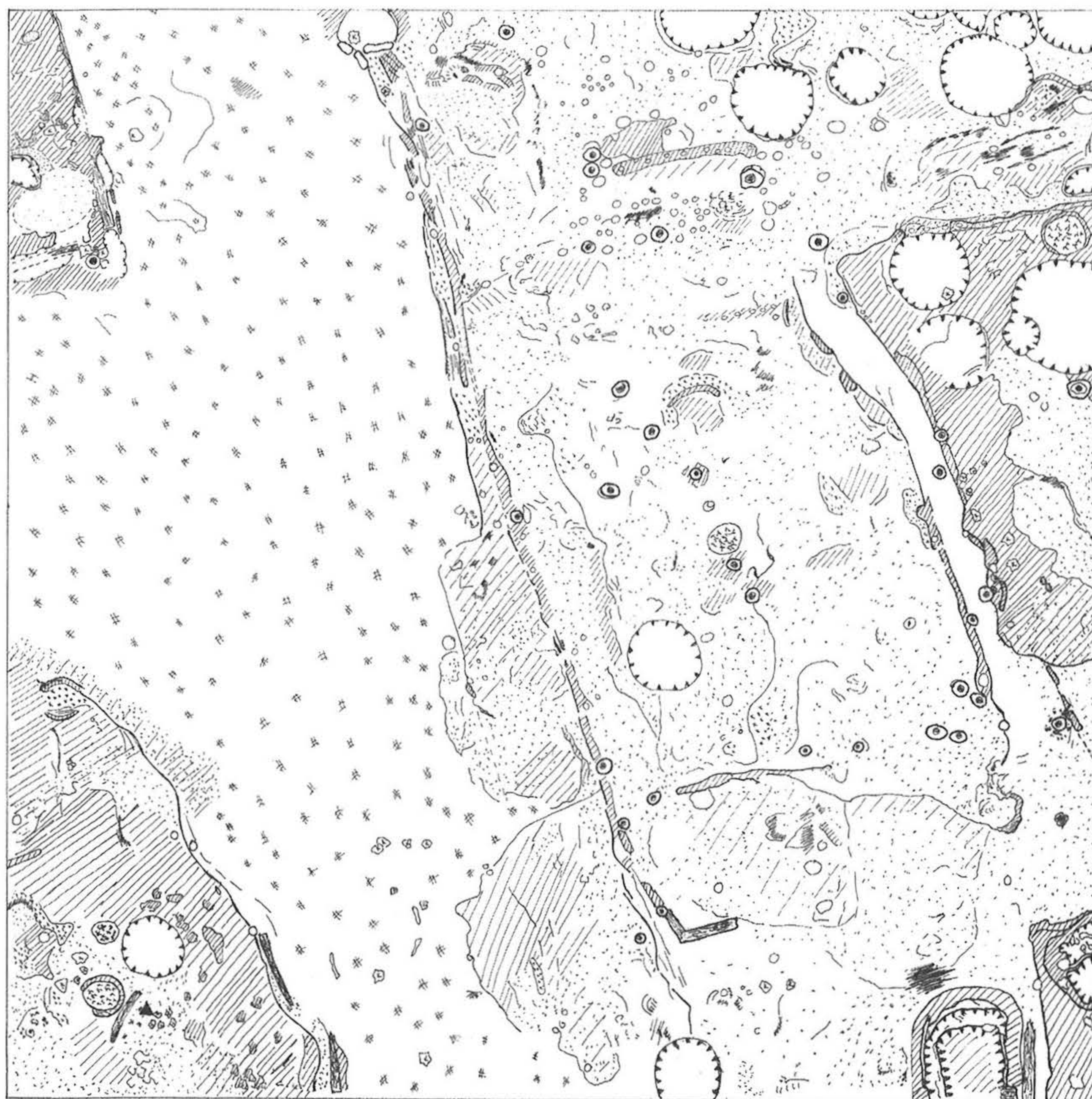
Az „Emergence of European Societies”²¹ elnevezésű nemzetközi kutatóprogram keretén belüli százhalombattai projekt²² eredményei 2003-ban jelentős állomáshoz értek. 2003 az ásatás hatodik éve, mostanra mintegy 100–120 cm vastagságú rétegsort távolítottunk el a közel 6 m vastag tell felső rétegeiből, s sikerült minden későbbi korszak objektumait feltárnunk. A 2003-as ásatási szezon végére már csak bolygatatlan középső bronzkori rétegekkel számolunk.

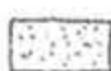

A nagyszabású ásatást 20×20 méteres, É–D irányítású szelvényben 1998-ban kezdtük – Poroszlai Ildikó korábbi, 1989–93-as szelvénye mellett²³ –, elsősorban az új módszerek elméleti és gyakorlati kidolgozásával. Ekkor kísérleteztük ki a hosszú távon alkalmazandó ásatási módszereket, bontási technikákat, mintavételezési stratégiát és a dokumentációs rendszer alapját. A feladat nem volt egyszerű, hiszen három különböző kultúra el-

21 KRISTIANSEN, K.: The emergence of European Communities: household, settlement and territory in Later Prehistory (2300–300 BC). In: POROSZLAI, I. and VICZE, M. (eds), Százhalombatta Archaeological Expedition, Annual Report I, 2000, 7–12.

22 A százhalombattai projektrészben közreműködő külföldi partnereink: Göteborg-i egyetem, Southampton-i egyetem, Cambridge-i egyetem és a Svéd Nemzeti Örökségvédelmi Hivatal munkatársai, tanárai, egyetemi hallgatói.

23 POROSZLAI, I.: Excavation campaigns at the Bronze Age tell site at Százhalombatta-Földvár I: 1989–1991; II. 1991–1993. In: POROSZLAI, I. and VICZE, M. (eds), Százhalombatta Archaeological Expedition, Annual Report 1, Bp., 2000, 13–74.

	sárga yellow		vörös átégett red burnt
	szürke grey		fekete szenes black charcoal
	kevert mixed		famaradvány wood remains
	tokos véső		

térő ásatási tradíciót kellett közös nevezőre hozni.²⁴ A sikeres eredményt részletesen ismertettük a *Régészeti kutatások Magyarországon 2002. évi kötetében*.²⁵

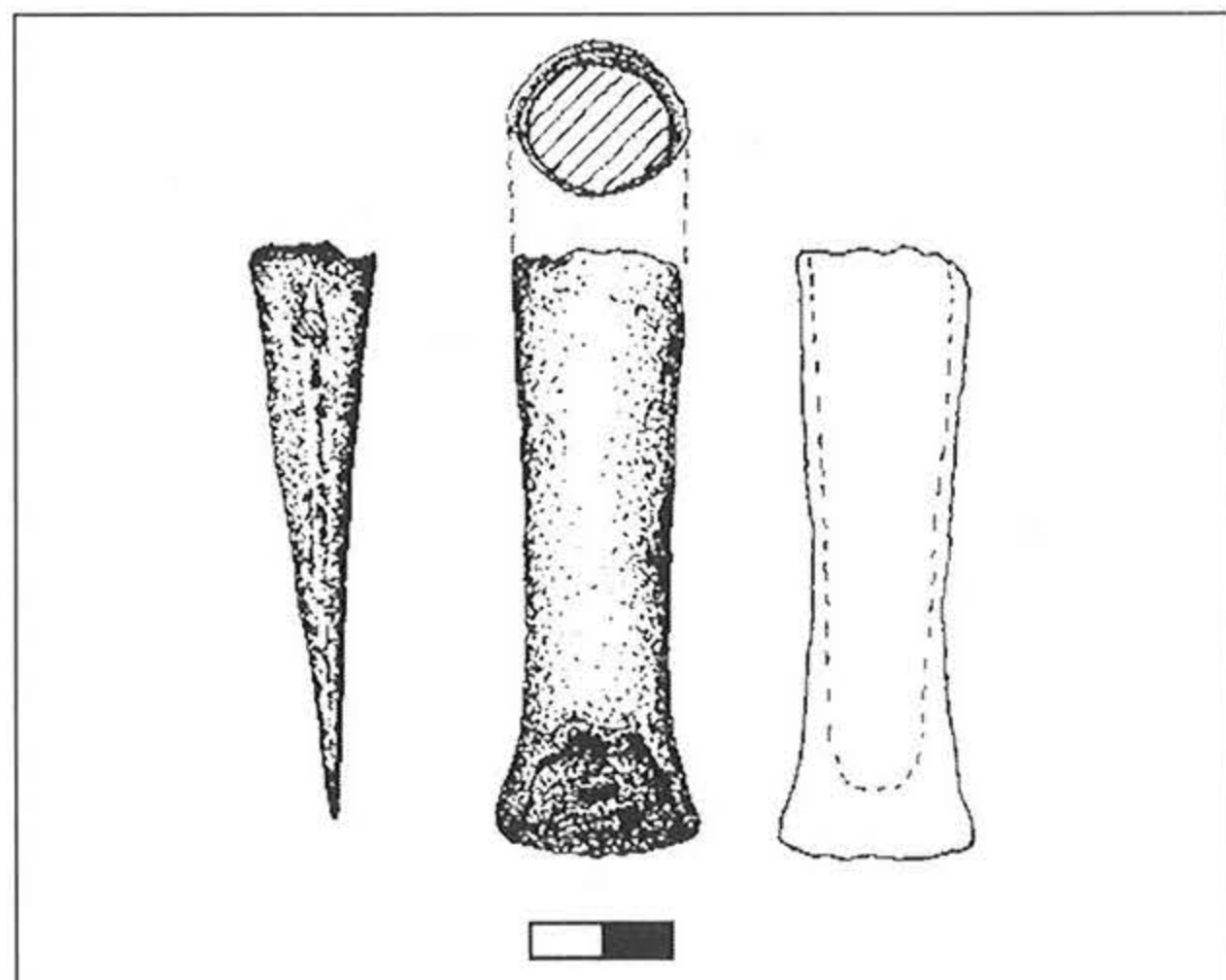
Az 1998–2002-ben elvégzett munkákról folyamatosan beszámoltunk a *Régészeti kutatások Magyarországon* sorozat oldalain.²⁶

A 2003. évi szezon célkitűzése a nagyjából a szelvény közepén elhelyezkedő omladék határainak tisztázása. (Lásd az illusztrációt!) Az égett omladék ÉNy–DK irányban húzódott közvetlen az északi szelvényfaltól in-

24 A magyar, a svéd és az ekkor még a telt ásató partnerek közé tartozó chicagói Northwestern Egyetem hagyományait és ásatási elképzeléseit dolgoztuk össze.

25 VICZE M.: A Százhalombatta Projekt által alkalmazott ásatási technika – Excavation methodology on the Százhalombatta Project. In: *Régészeti kutatások Magyarországon 2002 – Archaeological Investigations in Hungary 2002*. Budapest, 2004, 131–146.

26 RKM 1999, 246.; RKM 2000, 207.; RKM 2001, 217; RKM 2002, 269.

dulva. Az északi része 6–8 méter szélességben kifutott a szelvényből, így a keleti, déli és nyugati széleit kellett megkeresni. A keleti oldala viszonylag korán, az ásatási szezon elején tisztázódott. Ezen az oldalon, egy szintén ÉNy–DK irányú utca határolta a ház (No. 1818) omladékát. A kb. 50–60 cm széles utca másik oldalán egy le nem égett ház (No. 3147) hosszanti oldala került elő. A rétegtani megfigyelések alapján úgy tűnik, hogy a két ház, a 3147-es számú és az 1818-as legfelső rétege egykorú. Az 1818-as ház déli oldalának meghatározása jóval nehezebbnek bizonyult. A szelvény ezen oldala, mint ahogy már a korábbi rétegekből is kiderült, meredeken lejt. Az égett omladék a fenti rétegekhez hasonlóan egy törésvonal után meredeken lejtteni kezdett a téglagyári völgy, azaz dél felé. A szelvény déli fala mentén elhelyezkedő négyzetekben az omladékot fedő kevert réteg igen vastag, 30–40 cm volt. A nem teljesen összefüggő, töredezett omladék ellenére kirajzolódott a ház déli széle is. A szelvény nyugati felében, délnyugaton 10 méter, északnyugaton 6 méter széles területet kellett feltárni, illetve itt megkeresni a ház nyugati szélét. Az 1745-ös számú agyagos réteg alatt, részben az 1818-as ház felett egy barnás, faszenes, leletekben gazdag, egységes réteg jelentkezett, amely háztartási hulladékban gazdag felszint sugall. Ez a réteg két ásónyom vastagságúnak bizonyult. Színe, összetétele, állaga a teljes vastagságban azonos volt. Ezen réteg elbontása közben találtuk meg a ház nyugati szélét, ami töredezetten, nagy lejtésekkel, lépcsőzetesen jelentkezett. A szelvény nyugati részében a vastag háztartási hulladékos réteg alatt, az 1818-as ház korábbi fázisával egy szinten két újabb házmaradvány került elő. A délnyugati sarokban a 3181-es számú, az északnyugatiban a 3076-os számú található. Egyik ház sem égett le, mind faluk, mind padlójuk sárga tapasztott agyagból készült, cölöpös szerkezetük van.

A fentieket egybevetve 2003-ban a 20×20 méteres szelvényben összesen öt vagy hat középső bronzkori házmaradványát tudtuk egy szinten megfogni. Ennek tükrében le lehet vonni néhány településszerkezeti követ-

keztetést a bronzkori telep Koszider korú fázisáról. Ez a települési szint a kerámiaanyag alapján a korszak klasszikus fázisába tartozik. Koszider korú leletanyag már közvetlen a humusból és az az alatti rétegektől folyamatosan kerül elő, tehát a százhalombattai tell telep ezen részén több, mint egy méter vastagságú Koszider korú réteggel és számos települési fázissal kell számolni. A felsőbb rétegek töredezett objektumai és bolygatott szintjei ellenére egyértelműen kirajzolódott, hogy a korai bronzkori hagyományoktól eltérően ebben a korban a település belső struktúrája nem állandó, hanem inkább pulzáló, változó. A település adott területén vertikálisan változik annak használata, illetve funkciója. Az 1818-as számú ház megjelenéséig biztosan házhoz tartozó padló- vagy falmaradvány csupán a szelvény északi részében, egy viszonylag kis (4×8 m-es) területen volt található. Itt egymás alatt legalább kettő, de elképzelhető, hogy három házréteg volt, tehát a szelvény északi oldala végig lakóterület volt. A szelvény többi, nagyobbik részét általános feltöltések, agyagos munkafelületek, háztartási hulladékot tartalmazó területek töltötték ki váltakozva. Ezek alapján ez a terület a település utolsó fázisaiban igen mozgalmas volt, váltakozó funkciót töltött be.²⁷

Külön említésre méltó a szelvény déli-délkeleti része, ahol megállapítható, hogy itt folyamatosan igen élénk és speciális tevékenységeket folytattak a település eddig feltárt időszakában. Ezen a területen került elő korábban egy hároméves bika csontváza, amelyet egy elszenesedett deszkamaradványon találtunk. Ugyanehhez a területhez köthető egy csecsemő erősen zsugorított csontváza, s szintén itt került elő 2003-ban egy speciális funkciójú kitapasztott oldalú gödör (No. 3070). Ez az objektum először egy vízszintes tapasztásként jelentkezett sok, részben sorban, részben rendszertelenül elhelyezkedő 10–15 karólyukkal. Bontása közben egy ki nem égett rostélyos kemence vagy esetleg kerámiaszáritó építmény maradványára gondoltunk. A „rostélyos” rész elbontásakor az alsó platni vagy az építmény alja helyett egy vastagon kitapasztott falú gödröt találtunk egy széttört Vatyá urna darabjaival és néhány emberi maradvánnyal. A gödörben az urnában lévő felkarcson ton és a mellette elhelyezett medencecsonton kívül más számottevő lelet nem volt. Betöltéséből néhány apróbb csont és cserép került elő, melyek az egykori betöltéssel együtt kerülhettek a gödörbe, közvetlen kapcsolatuk sem az urnával, sem az emberi maradványokkal nem volt kimutatható. A botrosz-nak elnevezett objektum áldozati jellegét két tényező is alátámasztja. Az egyik, hogy a Kárpát-medencében a neolitikum óta nem volt szokás emberi maradványokat tell telepen elhelyezni. A másik a Vatyá-kultúra köztudottan jól ismert, telepek-

27 SØRENSEN-VICZE nyomtatás alatt.

től elhatárolt urnatemetőiben történő hamvasztásos temetési rítusa.²⁸

A 2003-as ásatási szezonban a szelvény délnyugati sarkában talált ház (No. 3181) padlójáról, a tűzhelytől 20 cm-re délkeletre egy kőkoncentrációból előkerült egy ép tokos véső. Ehhez mind típusban, mind korban legközelebb a dunaújvárosi I. Koszider kincsből található véső áll,²⁹ habár a Százhalombattán előkerült darab nagyobb és robosztusabb. Hasonló véső ismert még Somogy megyéből³⁰ és talán a nagyhangosi kincsből található töredék³¹ is ehhez a típushoz tartozik. (Lásd az illusztrációt a 292. oldalon!)

Összegezve egyértelműen megállapítható, hogy a százhalombattai földvár bronzkori tell, a Koszider korban sűrűn lakott település volt. Az általunk feltárt részén viszont rétegenként más-más tevékenységeket folytattak, tehát a település belső struktúrája életének utolsó évszázada folyamán lakószintenként változott.

POROSZLAI ILDIKÓ – VICZE MAGDOLNA

358. Százhalombatta, Turul utca 49–51–53.

(Pest megye) B

2003. április 17–18-án bejelentést követően leletmentést végeztünk az építési telken található agyagos löszfalban (hrsz.: 11/2). Előkerült négy gödör, amelyek leletanyaga csont, kerámia, pattintott kőeszköz, faszén volt.

BALOGH ÉVA

359. Szeged, Kiskundorozsma, Daru-halom-dűlő I.

(Csongrád megye) Á?

Az M5 és a hozzá kapcsolódó úgynevezett M430 jelzetű tervezett autópálya nyomvonalán végzett kutatások keretében 2003. május 27. és június 13. között megelőző feltárást végeztünk a jelzett területen (26/93; M5 Nr. 61=M43/3). A terepbejárás adatok alapján középkori település maradványaira számítottunk.

A régészeti lelőhely Kiskundorozsmától ÉNy-ra, az Algyői főcsatorna mentén helyezkedik el, a Maty-ér két ága között, mindkét medertől kb. 500 m-re található.

A feltárássra kijelölt terület határait földmunkagépekkel körbeástuk. A humuszolt terület nagysága 5122 m². A lehumuszolt területen összesen 33 régészeti jelenséget találtunk. Mivel ezek mindegyike cölöplyuk volt és régészeti korhatározásra alkalmas leletet nem találtunk bennük, a kijelölt területet nem tártuk fel teljes egészében. A megkutatott terület nagysága kb. 12 000 m².

A feltárt régészeti jelenségek minden bizonnyal a lelőhelytől K-re fekvő, nagy kiterjedésű Árpád-kori település külső részeit (Kiskundorozsma, Daru-halom-dűlő II. 26/94 (M5 Nr. 62=M43/4)), valószínűleg az állatok legeltetésére használt területeit jelzik.

A feltáráson részt vett Mészáros Patrícia, Nagy Márta régészhallgató, Szeles Imre és Magyar Emil ásatási technikus.

PALUCH TIBOR – SZALONTAI CSABA

360. Szeged, Kiskundorozsma, Daru-halom-dűlő II.

(Csongrád megye) Sza, A, Á

2003. június 5. és október 17. között megelőző feltárást végeztünk a jelzett területen (26/94; M5 Nr. 62=M43/4). A terepbejárás adatok alapján ősi- vagy népvándorlás kori, illetve középkori település maradványaira számítottunk.

A régészeti lelőhely Kiskundorozsmától ÉNy-ra helyezkedik el a Maty-ér egyik ágának Ny-i partján, a mederrel párhuzamosan futó két dombháton.

A tervezett nyomvonal mintegy 350 m hosszú, és 90 m széles területen érintette és veszélyeztette a régészeti lelőhelyet. A feltárássra kijelölt terület teljes felszínét földmunkagépekkel humuszoltuk. Az így feltárt terület nagysága 32 444 m², amelyen összesen 525 régészeti jelenséget találtunk.

Alapvetően 2 nagy korszak régészeti jelenségeit határoztuk meg. 93 db *avar kori* sírt tártunk fel. A sírok kora, a bennük talált ékszerek, lemezes övdíszek, gyöngök és kerámia alapján a közép és késő avar közti átmenetre tehető. Az egyik sírban bizánci solidust is találtunk.

A sírok tájolás ÉNy–DK, erősen É felé térnek el, de több sírt Ny–K, vagy K–Ny irányban ástak meg. A temető sírjai megközelítőleg 3 sorban helyezkednek el. A temető teljes területe és az összes sír feltártnak tekinthető. A sírokban számos érdekes sírgödör-formát, koporsót sikerült megfigyelnünk. A sírok között egy fülkesírt is feltártunk.

Leelőhelyünk másik fontos rétege egy *Árpád-kori* település volt. A Maty-ér mentén párhuzamosan elhelyezkedő településnek csak a mederre merőlegesen futó, a nyomvonal által érintett részét tudtuk feltárni; az Árpád-kori település maradványai a feltáráss teljes felületén megtalálhatók voltak. A település intenzitása és szerkezete közepes. Vermeket, földbe ásott házakat, kovácsműhelyeket, kutakat, árkokat, árokrendszereket, karámkokat, telekként értelmezhető gazdasági egységeket és

28 Fontos itt megjegyezni, hogy az általános halotthamvasztásos rítus ellenére, minden nagyobb Vátya temetőben található néhány csontvázas sír, mely az akkori társadalom valamilyen (akár pozitív, akár negatív módon) megkülönböztetett tagja lehetett (VICZE, M.: Dunaújváros-Duna-dűlő. – The Early and Middle Bronze Age cemetery of Dunaújváros-Kosziderpadlás, PhD disszertáció ELTE Régészettudományi Intézet, Budapest, 2001., 60pp). Elképzelhető, hogy a 3070-es gödörrel kapcsolatban hasonló jelenségről van szó, csupán még hangsúlyozottabb formában.

29 MOZSOLICS, A.: Bronzefunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Hajdúsámson und Kosziderpadlás. Budapest, 1967, 63 Taf. 46.3.

30 MOZSOLICS 1967, Taf. 38.1.

31 MOZSOLICS 1967, Taf. 31.121.